

підростаючого покоління, а також, вплив діджиталізації на сучасну мову та рухову субкультуру різних вікових груп людей.

Список використаної літератури

1. Горовий В.М. ІТ-субкультури в структурі сучасного суспільства. *Україна : події, факти, коментарі*. Київ, 2012. № 5. С. 76-85. (Київ, НБУВ).
2. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А.М. Богуш та ін.; Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
3. Жилкин В.В. Инфосоциализация в условиях информатизации сознания личности URL: http://www.actualresearch.ru/nn/2009_2/Article/culturology/zhilkin.htm. (дата звернення: 12.01.2021).
4. Інформаційні обміни в українських соціальних мережах. URL: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/15016.1.005.pdf (дата звернення 16.01.2021).
5. Медведєва В. Особливості процесу соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 2016. Вип. 43. С. 584-595. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2016_43_37 (дата звернення: 16.01.2021).
6. Мироненко Г.В. Час віртуального життя: монографія / НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.
7. Олександр Білоус, психолог, викладач КНУ ім. Т.Г. Шевченка. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3165640-oleksandr-bilous-psiholog-vikladac-knu-im-tsevcenka.html> (дата звернення 11.03.2021).
8. Прохоренко Е.Я. Субкультура молодежних сообществ – как способ социализации. *Вестник Одесского национального университета. Выпуск «Социология, политология»*. Одесса, 2007. Т. 12. Вип. 6. С. 705–711.
9. Солдатова Г. Покоління Z: психолог розповіла, як інтернет змінив сучасних дітей. URL: <https://ukr.media/science/272956/> (дата звернення 20.01.2021).
10. Токарева Н.М., Шамне А.В., Макаренко Н.М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу: монографія / ред. Н.М. Токарева., Кривий Ріг, 2014. 312 с.
11. Howe N., W. Strauss. *Generations : The History of America's Future, 1584 to 2069*. New York : Perennial, 1991. P. 541.
12. Palfrey J., U. Gasser.. *Born Digital. Understanding the first generation of digital natives*. New York, 2008. P. 7.

Оксана Сливка

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент
Світлана Заболоцька*

Постановка проблеми. Пізнавальні процеси (сприймання, пам'ять, мислення, уява) входять як складова частина в будь-яку людську діяльність і забезпечують ту чи іншу її ефективність. Пізнавальні процеси дозволяють людині намітити цілі, плани і зміст майбутньої діяльності, програти в думці хід цієї діяльності, свої дії і поведінку, передбачити результати своїх дій і керувати ними у міру виконання.

Коли говорять про загальні здібності людини, то розуміють і рівень розвитку та характерні особливості її пізнавальних процесів, тому що, чим краще розвинені у людини ці процеси, тим більше вона є здібною, тим більшими можливостями володіє. Від рівня розвитку пізнавальних процесів учня залежить легкість і ефективність його учіння.

Людина народжується з достатньо розвиненими задатками до пізнавальної діяльності, проте пізнавальні процеси новонароджений здійснює спочатку неусвідомлено, інстинктивно. Їй ще належить розвинути свої пізнавальні можливості, навчитися управляти ними. Тому рівень розвитку пізнавальних можливостей людини залежить не тільки від одержаних при народженні задатків (хоча вони відіграють значну роль в розвитку пізнавальних процесів), але, більшою мірою, від характеру виховання дитини в сім'ї, в школі, від її власної діяльності з саморозвитку своїх інтелектуальних здібностей.

Пізнавальні процеси функціонують у вигляді окремих пізнавальних дій, кожна з яких є цілісним психічним актом, що складається нероздільно зі всіх видів психічних процесів. Але один з них зазвичай є головним, домінуючим, що визначає характер цієї пізнавальної дії. Тільки в цьому сенсі можна розглядати окремо такі психічні процеси, як сприймання, пам'ять, мислення, уяву [4]. Здійснюючись в різних видах діяльності, психічні процеси в ній же і формуються. Вдосконалення чуттєвого сприймання дитини пов'язане, по-перше, з умінням краще використовувати свої сенсорні апарати в результаті їх вправляння, по-друге, суттєву роль відіграє уміння все більш осмислено тлумачити чуттєві дані, що пов'язано із загальним розумовим розвитком дитини.

Одна з серйозних психологічних, а водночас філософських і гносеологічних проблем – відповідність того, що дано людині у відчуттях, в її сприйманні і знаннях, тому, що дійсно існує в світі. Є факти, які дозволяють сумніватися в можливості правильного і повного пізнання людиною навколишнього світу. Це, по-перше, те, що в мозок людини потрапляє не сама енергія, а тільки інформація про неї, закодована в нервових імпульсах, і немає ніякої гарантії того, що відчуття відповідають реальному світу - тому, який вони відображають. Відомо немало ілюзій у сфері відчуттів і сприймань які виникають під впливом процесів в організмі людини (наприклад, галюцинації, сновидіння, просто зорові ілюзії тощо). Вони не є віддзеркаленням зовнішнього світу.

Проте навряд чи можна без обмовок допустити і протилежне: що людина живе лише в світі ілюзій і їй природою не дано дізнатися, що є насправді її навколишнім світом. Ті відомості, які людина одержує у вигляді відчуттів, сприймань, пам'яті, мислення, все ж повинні чомусь відповідати. Якби це було не так, то людина просто не змогла б жити і орієнтуватися в цьому світі.

Досліджувана проблема дотепер залишається не вирішеною до кінця, але це аніскільки не заважає людині жити і трудитися, а вченим – розв'язувати і експериментально досліджувати проблему відповідності наших знань і уявлень про світ самому світу. Психологи, вивчаючи пізнавальні процеси людини, вважають все ж таки, і не без підстав, що вони більш менш адекватно відображають реально існуючий світ [3]. З огляду на це постає питання про особливості вивчення пізнавальної сфери у дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті – аналіз можливостей діагностики пізнавальної сфери молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. До моменту вступу дітей до школи суттєво зростають їх індивідуальні відмінності за рівнем психологічного розвитку. Ці відмінності перш за все виявляються в тому, що діти відрізняються один від одного за інтелектуальним, моральним, міжособистісним розвитком. Відтак, вони вже можуть по-різному реагувати на одні й ті ж інструкції і психо-

діагностичні ситуації. Деяким дітям, що вступають вчитися до школи, практично цілком доступні тести, призначені для психодіагностики дорослих людей, іншим – менш розвиненим – тільки методики, розраховані на дітей 4-6-річного віку, тобто на дошкільників. Це особливо стосується таких психодіагностичних методик, в яких використовуються вербальні самооцінки, рефлексія і різні свідомі, складні оцінки дитиною навколишнього середовища. Тому, перш ніж застосовувати ту чи іншу психодіагностичну методику до дітей молодшого шкільного віку, необхідно впевнитися в тому, що вона їм інтелектуально доступна і не дуже проста для того, щоб оцінити реальний рівень психологічного розвитку, досягнутий дитиною.

Якщо дитині, що характеризується затримкою у розвитку певного пізнавального процесу, запропонувати в принципі доступний, але малоцікавий для неї серйозний психологічний тест, що вимагає розвиненої волі, довільної уваги, пам'яті і такої ж уяви, то може трапитися, що вона не справиться із завданням. І це відбудеться не через відсутність інтелектуальних здібностей і завдатків, а внаслідок недостатнього рівня особистісно-психологічного розвитку. Якщо, навпаки, ті ж самі тестові завдання запропонувати дитині в ігровій, зовні і внутрішньо привабливій формі, то, ймовірно, результати тестування виявляться іншими, вищими [2, 158].

Що ж до дітей третього і четвертого класів, то для їх психодіагностики цілком підходять тести, призначені для дорослих людей, за умови, що самі тестові завдання будуть їм доступні. Кажучи про доступність, в даному випадку мається на увазі відповідність цих завдань здібностям, що є у дітей. Слід мати на увазі, що за наявності сильної мотивації, при зацікавленому, активному настрої на тестування його підсумки завжди будуть вищі. Якщо доросла людина ще якось в змозі свідомо, за допомогою відповідних вольових зусиль управляти своєю поведінкою під час тестування, то діти протягом всього молодшого шкільного і аж до підліткового віку в більшості своїй ще не можуть цього робити.

Існують деякі обмеження, що відносяться до тестів, які розроблені і застосовуються для вивчення мислення, особистості і міжособистісних відносин. Більшість використовуваних у практиці в даний час інтелектуальних тестів для дорослих людей переважно оцінюють рівень розвитку словесно-логічного мислення, яке в молодшому шкільному віці перебуває ще на початку шляху свого розвитку (цей процес завершується в основному тільки до підліткового віку).

Деякі обмеження у застосуванні до дітей особистісних тестів, розрахованих для дорослих людей, мають ще серйозніший характер і не зводяться тільки до кількісних відмінностей. Річ у тому, що ті якості особистості, які оцінює тест для дорослих, можуть бути відсутніми у дитини. І, навпаки, у дітей можуть бути особистісні особливості, що зникають з віком, яких давно вже немає у дорослих людей. Тому може статись так, що створений за зразком тесту для дорослих структурно ідентичний тест для дітей може бути недостатньо валідним, тобто, з одного боку, оцінювати те, що ще відсутнє у дітей, а з іншого боку – не оцінювати того, що у них є. Безпосередньо порівнювати між собою показники особистісного розвитку дітей і дорослих людей набагато важче, ніж дані, що стосуються їх інтелектуального розвитку, оскільки за відміченими особистісними відмінностями можуть лежати серйозні відмінності особистості дорослої людини від особистості дитини. Якісний порівняльний аналіз у даному випадку кращий, ніж кількісний.

Проте часто неможливо обійтись і без кількісного порівняння. В цьому випадку необхідно переконатися в змістовній ідентичності якостей особистості, що зіставляються між собою, і, крім того, одержати і користуватися згаданим вище перевідним коефіцієнтом. Все, що вище було сказано про діагностику особистості, відноситься і до психодіагностики міжособистісних відносин.

Висновки. Отже, вивчення пізнавальної сфери дитини є досить складним і відповідальним процесом. З огляду на описані особливості та труднощі можна стверджувати, що використовуючи на практиці діагностичні методики для роботи з молодшими школярами слід опиратися на знання вікової психології і

на психологічну теорію вікового особистісного розвитку людини, які можуть дати початкову корисну інформацію.

Список використаної літератури

1. Масенко В.Ф. Психологія пізнавальних процесів. – К.: ГЛАВНИК, 2008. – 192с.
2. Немов Р.С. Психология. Учеб. для вузов: в 3-х кн. – М.: Просвещение, ВЛАДОС, 1995.– 512с.
3. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: 1 книга. -- 4-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 519 с.
4. Петровский А.В. Общая психология. – М.: Просвещение, 2004. – 345 с.
5. Психологічна діагностика мислення, інтелекту, креативності дитини / Упоряд. С.Максименко, Л.Кондратенко, О.Главник. – К.: Мікрос – СВС, 2003 – 112 с.

Ольга Слободянюк

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

*Науковий керівник: доктор психологічних наук, проф.
Галина Радчук*

Соціально-економічні зміни в суспільстві, реформування освіти на гуманістичних та демократичних засадах потребують упровадження інноваційних технологій при підготовці майбутніх педагогів. У сучасній теорії професійної підготовки майбутніх педагогів, важливе місце займає формування вмінь діалогічної взаємодії між педагогами і студентами. Діалогізація освітнього середовища сприяє створенню якісно нового простору взаємодії між викладачем і студентом, а також реалізації професійно-особистісного потенціалу майбутніх фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій. Особливості розвитку професійно-педагогічної культури педагога висвітлено в наукових дослідженнях Л. Карпової, Н. Кузьміної, О. Савченко та ін. Проблема діалогізації освіти ставала